

dr. Nina Novak,
Zavod RS za šolstvo

Vrzeli ne bodo izginile same po sebi

Premostitveni ukrepi na razredni stopnji zaradi »koronskega časa«

IZVLEČEK: V prispevku je predstavljeno razmišljanje o pomenu sistematičnega in načrtnega delovanja za odpravo posledic zaprtja šol na razredni stopnji. Predstavljeno je širše ozadje potreb po spremembi v delovanju šole kot skupnosti, posameznega učitelja in njegovih strategij učenja in poučevanja. V prispevku je podanih nekaj predlogov za premostitvene ukrepe v razredih razredne stopnje. Vsebinsko spremljajo ugotovitve dveh učiteljic ob opazovanju dela učencev 1. vzgojno-izobraževalnega obdobja.

Ključne besede: vrzeli, spremembe, sistematičen in načrten pristop, odnosi, čustva

Gaps Will Not Disappear on Their Own Stop-Gap Measures at the Primary Level Due to "Corona Times"

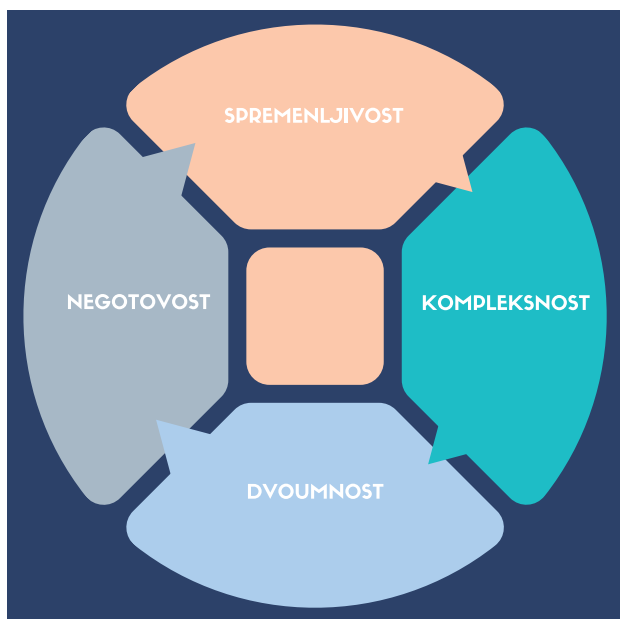
Abstract: The article contemplates the importance of systematic and planned action to remedy the consequences of school closures at the primary level. It presents the broader background of the needs to change the operation of the school as a community, of an individual teacher, and his/her learning and teaching strategies. The article suggests a few stop-gap measures in classes at the primary level. The content includes the findings of two teachers reached by observing the work of pupils in the 1st educational triad.

Keywords: gaps, changes, systematic and planned approach, relationships, emotions

Uvod

Izobraževalni sistemi so se prvič v zgodovini srečali s skupnim izzivom – covid 19 (Unesco, Global Education Coalition for COVID-19, 2021). Več kot 1,5 milijarde otrok, učencev in študentov in njihovih učiteljev, ki jih je prizadela kriza v obliki posledic zaprtja šol, se je znašlo v situaciji, ko se je bilo treba v trenutku opremiti z znanji in veščinami, ki jih prej v več letih šolanja ni nihče načrtno in sistematično razvijal. V svetu in v šoli so postali normalni tisti vidiki šolskega delovanja, ki so prej bili izjema, to so spremenljivost (*Volatility*) v svetu, ki se nenehno spreminja in postaja vsak dan bolj nestabilna, v katerem so majhne in velike spremembe bolj nepredvidljive; negotovost (*Uncertainty*) je napovedovati dogodke ali kako se bodo odvili; kompleksnost (*Complexity*), saj je svet zapleten kot kdaj koli prej ter dvournost (*Ambiguity*), saj so stvari redko povsem jasne ali natančno določljive (Leadership and Strategie, 2021).

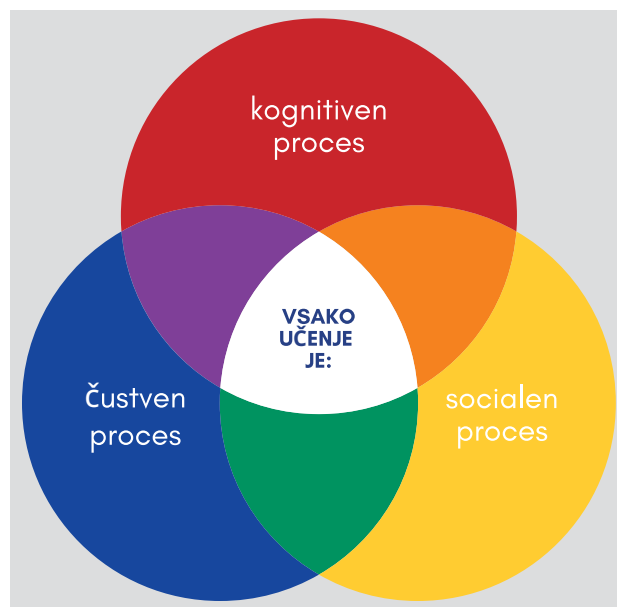

Shema 1: Novi vidiki sveta.

Šolski prostor v globalnem smislu je postavljen pred vprašanje: Kako poučevati in živeti v svetu, kjer negotovost ni napaka, temveč značilnost? Harari, Y. N. (2020, str. 277) je napovedal, da se to lahko zgodi edino z veliko mero mentalne prilagodljivosti in čustvenega ravnovesja, pri čemer pa bo v prihodnje najpomembnejše od vsega obvladovanje veščin soočanja s spremembami, učenje novih stvari in ohranjanje duševnega ravnovesja v neznanih situacijah. Na tej točki lahko pogled v prihodnost povežemo z izsledki raziskovalcev v šolskem polju, ki so že nekaj časa enotni, da mora biti končni cilj učenja in poučevanja različnih predmetov usvajanje t. i. prilagoditvene kompetence, tj. zmožnosti, da naučeno in osmišljeno znanje in veščine uporabljamo v različnih situacijah na prožen in ustvarjalen način (De Corte, 2013).

Musek, K. (2021) v knjigi Pozitivna psihologija za šole, vrtce in starše postavi, da je trenutno čas, ko je treba glasneje kot prej spregovoriti o tem, da sta vrtec in šola

veliko več kot prostor širjenja znanja. Pravi, da je ravno čas epidemije opozoril, kako zelo prav so imeli tisti, ki so se ves čas trudili opozarjati, da človek ni samo bitje uma in razuma, pač pa ima enako pomembno vlogo tudi socialna, čustvena, telesna in duhovna plat, pri razvoju katerih igrata vrtec in šola nepogrešljivo vlogo. Tudi iz ugotovitev nevroznanosti izhajajo, da je vsako učenje kognitiven, čustven in socialen proces; da najbolj učinkovito učenje omogoča učencem pripisovanje pomena in smisla temu, česar se učijo in da se učenci največ naučijo skupaj z drugimi ljudmi (Rutar, 2012).

Shema 2: Učenje kot proces.

Pandemija covid-19 je prinesla izzive za učence in učitelje pri ohranjanju dosežkov in razvoju novih veščin. Za delovanje pouka na daljavo in tudi za pouk v učilnicah je potrebna do neke mere že razvita stopnja samostojnega učenja in samoregulacije učenja, kar je zlasti pri mlajših učencih zahteven izziv. Zaradi stalne možnosti, da se ponovno lahko vrnemo iz pouka v

»Opažam, da ima vedno več učencev govorne težave - izgovarjajo posameznih glasov, da so motorično manj spretni - pravilna drža pisala, uporaba škarjic, hoja po stopnicah ... Opažamo tudi veliko otrok, ki so se zredili - prekomerna telesna masa.«

(Andreja Perkovič, 1. VIO OŠ Gustava Šiliha Laporje, 29. 9. 2021)

»Učno delo poteka po načrtu, vendar pri vseh predmetih precej počasi. Nekateri učenci (4 učenci od 11) so pri delu izrazito počasni in neučinkoviti, potrebujejo nenehen nadzor, spodbudo, da samostojno opravijo vsaj nekaj predvidenih nalog. Še vedno se pri večini učencev opazi, da niso zmožni samostojnega razmisleka ob drugačni/novi nalogi, ležerno čakajo.«

(Andreja Žinko, 1. VIO OŠ Ivanjkovci, 28. 9. 2021)

Slika 1: Mnenji učiteljic. (vir: Image Free Library Person Icon Free Download Png)

učilnicah na pouk na daljavo in zaradi potrebe po obvladovanju zgoraj navedenih načel učenja, je za kontinuirano delovanje v vseh okoliščinah nujna kakovostna poučevalna praksa, ki se razvije že v učilnici. Ta poučevalna praksa vključuje elemente formativnega spremljanja, obenem pa izvajanje strategij dobre poučevalne prakse zajame oz. ustrezno obravnava vsaj 80 % vseh učencev v razredu (Meijer idr., 2003; Fletcher, idr., 2007, v Kavkler, 2011). Dobra poučevalna praksa zajema (Kavkler, 2011):

- dobro načrtovanje in fleksibilno organizacijo procesa poučevanja,
- individualizacijo in diferenciacijo procesa poučevanja, ki terja sistematično opazovanje, ocenjevanje, načrtovanje in evalvacijo izbranih strategij ter sprotno prilagajanje procesa poučevanja,
- sodelovalno učenje,
- iskanje ključnih oseb v okolju, ki učitelju pomagajo pri podpori otroku,
- ustvarjanje pogojev za razvoj višjih kognitivnih procesov,
- razvoj strategij samoregulacije,
- vrstniško pomoč,
- celostno zasnovan pouk,
- dovolj časa za poglobljeno učenje,
- upoštevanje heterogenosti skupine/razreda,
- spremljanje napredka učenca.

Učitelj izvaja strategije dobre poučevalne prakse nenehno in sistematično ter ciljno opredeljeno. Musek (2021) opozori, da se je v času zaprtja šol in še bolj po povratku v šole izkazalo, da se ukvarjanju z odnosi, socializacijskimi stiki in motivacijo za učenje ne moremo izogniti, kar pa ne pomeni, da vsebinsko znanje ni več pomembno, ravno nasprotno, vsebinsko znanje pridobivamo, razvijamo v okoliščinah, kjer skrbimo

za varno in spodbudno učno okolje in ker je vsak posameznik pomemben, slišan, viden.

„Seveda je pomembno, KAJ zna in ve mlad človek po koncu šolanja. A vsaj tako pomembno je tudi, KDO je ta mladi človek, v koga se je razvil v času šolanja.“

(Musek, 2021)

Profesor Barry Carpenter z univerze Oxford Brookes je eden prvih, ki je opozoril na potrebo po sistematičnem delu na področju duševnega zdravja otrok v šolah po koroni. Izpostavil je, da je načrt ukrepov nujno potreben, ukrepi pa se morajo postaviti na ravni šole (poenoteno) in na ravni posameznega razreda (učitelja).

»Naivno bi bilo, če bi kot učitelji mislili, da bo otrok na isti ravni, kot je bil na šolski dan, ko se je šola zaprla. Preveč vsega se je zgodilo. Poslušajte, kaj otroci sporočajo. Poglejte, kaj doživljajo otroci. Nič od tega ne sledi nekaterim običajnim rutinam šolskega leta. To je obdobje resnične družbene motnje. V tem trenutku je ključno empatično vodenje šole. In zato potrebujemo načrt ukrepov za odpravo vrzeli. Zdaj je čas za obravnavo vrzeli in stisk. Čas je, da poskrbimo za duševno počutje svojih otrok in jim dovolimo, da imajo spet občutek in vizijo prihodnosti, ki bo nekoč postala resničnost.« (Carpenter, 2021).

V nadaljevanju se bomo posvetili prav tem ukrepom na področju razredne stopnje. Načrt premostitvenih ukrepov mora po priporočilu Carpenterja (2021) vključevati dejavnosti na ravni šole kot skupnosti, načrtovanja in strategij učenja in poučevanja.

Spodnja preglednica (Preglednica 1) prikazuje ključna vprašanja, ki usmerjajo delovanje strokovnih delavcev na posameznih ravneh ukrepov, obenem pa so predstavljene tudi konkretne dejavnosti, ki se lahko izvajajo za uresničevanje določenega ukrepa in smo jih priredili za področje razredne stopnje.

»Čuti se tudi nekaj čustvenih stisk, za katere sicer ne morem reči, da je kriva zgolj trenutna situacija, a je zagotovo vsaj malo pripomogla – občutljivi učenci, ki ne sprejemajo avtoritete – spoštovanje pravil; zadržani, vase zaprti učenci – na trenutke celo apatični, po drugi strani pa močni, arogantni, glasni in vase zaverovani učenci.«

(Andreja Perkovič, 1. VIO OŠ Gustava Šiliha Laporje, 29. 9. 2021)

»Glede na omejitve, ki smo jih imeli lani, niso navajeni sodelovanja v paru/skupini, sodelovalnega učenja in učinkovitega dela v paru/skupini. Velikokrat se skregajo ali pa pride do norenja. Težave imajo tudi pri prosti igri, hitro se skregajo, ne znajo se dogovarjati, ampak vsak vleče na svojo stran. Tudi to je posledica eno letnega igranja vsakega zase, s svojim zabojčkom igrač.«

(Andreja Žinko, 1. VIO OŠ Ivanjokovci, 28. 9. 2021)

Preglednica 1: Ravni premostitvenih ukrepov na razredni stopnji.

RAVEN	ŠOLA KOT SKUPNOST	NAČRTOVANJE	STRATEGIJE UČENJA IN POUČEVANJA
VPRAŠANJA	- Kako boste zagotovili, da boste slišali glas učencev, kaj potrebujejo, kaj jih skrbi? - Imate načrt dela za delo v prihodnjem letu? - Katere dejavnosti nameravate izvajati v razredih za ponovno vzpostavitev razredov kot skupnosti?	- Kako boste preverili, katere »vrzeli v znanju« imajo učenci? - Katera znanja in veščine so učenci intenzivneje razvili? - Katere prilagoditve načrtovanja boste izvedli? - Kako boste zagotovil dobro počutje učencev ob učenju?	- S katerim delom pouka na daljavo velja nadaljevati tudi v učilnicah? - Kako prilagoditi navodila učencem, ki potrebujejo dodatno podporo? - Ali nameravate okrepiti vrstniško učenje?
DEJAVNOSTI	Škatla skrbi Eno od orodij, ki ga lahko uporabimo in načrtno vpeljemo v delo razreda je t. i. škatla skrbi. V učilnico postavimo pisalo, v katero bodo učenci anonimno pisali, kaj jih skrbi ob vrnitvi v razred/šolo. Učencem dovolimo, da v škatlo vložijo toliko skrbi, kot želijo (mogoče cel teden traja zbiranje skrbi). Razrednik se z učenci pogovori o vseh pomislekih in v sodelovanju z učenci išče rešitve. Učitelji/učenci vseh razredov lahko posredujejo povzetke ravnatelju. Roditeljski sestanek, posvečen temi Duševno zdravje Enega od roditeljskih sestankov posvetimo pogovoru o duševnem zdravju učencev, o tem, kako podpirati in opazovati otroke, kako ravnati in sodelovati pri tem. »Čaj« z ravnateljem Učenci posameznega oddelka se srečajo z ravnateljem, svetovalnim delavcem in predstavijo svoje razmišljanje o skrbih, strahovih, potrebah.	- Izdelava načrta za obnovo učenja – kaj pričakujemo od naših učencev? - Pomoč pri vrstniškem učenju – glavni projekt v šolskem letu. - Sodelovanje s svetovalno službo pri izvedbi delavnic za učenje učenja in socialnih veščin za vse učence v šoli. Metode in strategije, ki jih imamo pri tem na voljo, so: - izdelava načrta učenja – mogoče uvedba portfolia, ki ga ustvarja učenec; - krepitev vrstniškega učenja, kar je lahko prioriteten cilj šolskega leta; - sodelovanje s šolsko svetovalno službo pri sistematičnem in načrtnem izvajanju delavnic s področja socialnih veščin (mnogo dejavnosti ponuja priročnik Tacol, A. idr. (2019) Zorenje skozi To sem jaz); - pomembno je, da naredimo načrt takih dejavnosti, ki jih povežemo s cilji učnih načrtov in umestimo v učni proces v dovolj pogostih intervalih.	- Izvedite anketo/pogovor med učenci z naslednjimi vprašanji: Kaj ti gre dobro? Kje potrebuješ največ pomoči? Kaj lahko prispevaš k učenju in počutju celotnemu razredu? Strategije se nanašajo na izvajanje pouka po načelih dobre poučevalne prakse, kateri elementi se nanašajo na: - poznavanje in uporabo učinkovitih poučevalnih strategij, - spodbudno učno okolje, - prilagoditve v procesu poučevanja ter - pomoč in podporo, ki je osredotočena na delo v razredu. (Grah, J. idr., 2019).

Primer dejavnosti, ki jo lahko izvajamo z učenci razredne stopnje, je delo z rusko basnijo Labod, ščuka in rak (Tacol, A., 2019). Učenci sodelujejo pri branju ali ogledu animacije basni. Nato skozi igro vlog prikazujejo potek reševanja težave v skupini. Sledi usmerjen pogovor in nato skupinsko reševanje realnega problema učencev (izgradnja skupnega predloga za ureditev učilnice, reševanje matematičnega odprtega problema ipd.). Tako dejavnost lahko uporabimo za določitev kriterijev uspešnosti veščine sodelovanja, v kar aktivno vključimo

učence. Avtorice priročnika To sem jaz poudarijo, da s to dejavnostjo krepimo:

- občutek pripadnosti skupini,
- odprtost in sprejemanje drugih,
- sposobnost življenja v druge,
- spretnosti dogovarjanja in
- sprejemanja kompromisov,
- utrjevanje občutek lastne vrednosti in zavedanje svojih zmoglosti.

Shema 3: Primer dejavnosti ob ruski pravljici. (vir: Tacol, A., 2019)

Mogoče se nam zdi čas duševnih in socialnih stisk pri učencih oddaljen, a psihologi, npr. dr. Mateja Hudoklin (Grandolšek Mlakar, 2021), pravijo, da stiske ne bodo same izginile. V razredih moramo načrtno poskrbeti za:

- podporo učencem pri gradnji pozitivnega odnosa z drugimi,
- podporo učencem pri soočanju s čustvi,
- podporo učencem pri učenju in doseganju lastnih ciljev,
- fizično in duševno dobro počutje učencev.

Priporočljivo je narediti tedenski ali dnevni načrt dela (ob načrtovanju sprotne priprave na pouk) in vključiti dejavnosti za podpiranje zgornjih ciljev. Sistematično delo učitelju omogoči, da spremlja in opazuje učence. Če v šole dovolj dolgo sistematično uvajamo STRATEGIJE za izboljšanje subjektivnega blagostanja, sčasoma prerastejo v NAVADE in ostanejo del šolskega vsakdanjega življenja. Njihovi učinki pa postanejo DOLGOTRAJNI. Ko začnemo na šolah sistematično skrbeti za počutje in notranje blagostanje učiteljev in učencev, je najpomembnejši stranski učinek boljšega počutja in odnosov IZBOLJŠANJE UČNIH REZULTATOV (Musek, 2021).

Sklep

“Ne, ni prav, da ostane prezrta večina tistih, ki manj opozarjajo nase.

Ni prav, da so otroci, ki nimajo stisk in težav, deležni manj pozornosti.

Ni prav, da se z uspešnimi ali manj motečimi otroki (pa tudi starši in sodelavci) ukvarjamo veliko manj kot s tistimi, ki jim gre sorazmerno slabo ali so moteči.”

Kristijan Musek (2021)

Rešitev ni v VEČ, MOČNEJE in HITREJE, pač pa v DRUGAČE.

Če želimo na kratko odgovoriti na iztočnico dr. Muska in odgovorili na vprašanje, kaj drugače, kaj bolj osredotočeno, sistematično in načrtno, je odgovor:

- skrb za odnose,
- skrb za razvoj veščin (komuniciranja, ustvarjalnosti, kritičnega mišljenja, samouravnavanja in digitalnih veščin, ki prečijo vse ostale veščine),
- vse pa udejanjamo preko dobre poučevalne prakse.

Stanje, ki je posledica »koronskega« časa, zahteva načrtno in sistematično delo na področju učnega,

čustveno-odnosnega in fizičnega razvoja učencev, če želimo ustrezno in pravočasno odpravo vrzeli. Z vidika prvih petih razredov osnovne šole smo na področju podpore učiteljem opredelili pet področij dejavnosti, na katerih je treba graditi delo v prihodnje. Teh pet področij obenem pomeni pet področij ukrepov, za premostitev primanjkljajev v učnem in vzgojnem procesu. To so ukrepi na področju odnosov (med učenci, med učitelji in učenci ter med učitelji), razvoja veščin, dobre poučevalne prakse, konceptov učenja in pismenosti ter spremljanja in vrednotenja (izhodišče v predznanju učencev in upoštevanje ter ustrezna podpora za odpravo nastalih vrzeli).

Viri in literatura

- Carpenter, B. (2021). *A Recovery Curriculum: Loss and Life for our children and schools post pandemic*. Pridobljeno s <https://www.evidenceforlearning.net/recoverycurriculum/>
- De Corte, E. (2013). Zgodovinski razvoj razumevanja učenja. V H. Dumont, D. Istancie in F. Benavides (ur.), *O naravi učenja: uporaba raziskav za navdih prakse* (str. 37–64). Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s <http://www.zrss.si/pdf/o-naravi-ucenja.pdf>
- Grah, J. idr. (2019). Raznolikost v vrtcu in šoli. Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s <https://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/Raznolikost/>
- Education Scotland (2013). Taking a closer look at the National Assessment Resource, A Professional Learning Resource.
- Hattie, J. (2009). *Visible learning*. Routledge.
- Harari, J. N. C. (2019). *21 nasvetov za 21. stoletje*. Mladinska knjiga.
- Kavkler, M. idr. (2011). *Učenci z učnimi težavami*. Pridobljeno s http://www.ucne-tezave.si/files/2016/10/1_-Izbrane-teme.pdf
- Leadership skills and strategies. V U C A world (2021). Pridobljeno s <https://www.vuca-world.org/>
- Marentič Požarnik, B. (2021). *Psihologija učenja in pouka*. DZS.
- Mlakar Grandolšek, T. (2021). *Intervju: Stiske ne bodo kar izginile*. Mladinska knjiga. Pridobljeno s <https://www.mladinska-knjiga.si/dobrezgodbe/druzina/stiske-ne-bodo-kar-izginile>
- Musek, K. (2021). *Pozitivna psihologija za vrtce, šole in starše*. Mladinska knjiga.
- Novak, N. idr. (2018). *Formativno spremljanje na razredni stopnji. Priročnik za učitelje*. Zavod RS za šolstvo.
- Novak, N. (2021). *Vodenje učiteljev k uvajanju in izvajanju sprememb v učnem procesu*. Seminarско gradivo. Šola za ravnatelje.
- OECD (2013). Synergies for Better Learning: An International Perspective on Evaluation and Assessment. Pridobljeno s <http://www.oecd.org/edu/school/synergies-for-better-learning.htm>
- One year into COVID (2021). Prioritizing education recovery to avoid a generational catastrophe. Pridobljeno s <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>
- Rupnik Vec, T. idr. (2020). *Analiza izobraževanja na daljavo v času prvega vala epidemije covid19*. Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s https://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/IzobrazevanjeNaDaljavo_Dec2020/169/#zoom=z
- Rutar, D. (2012). Kako možgani vplivajo na učenje in kako učenje vpliva na možgane. *Vzgoja in izobraževanje*, 6 (1), 1–2. Pridobljeno s <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:spr-XAAOWQJ2>
- Schollaert, R., (2006). Pomen sprememb v izobraževanju. V H. Dumont, D. Istancie in F. Benavides (ur.), *O naravi učenja: uporaba raziskav za navdih prakse* (str. 9–18). Zavod RS za šolstvo.
- Tacol, A. idr. (2019). *Zorenje skozi To sem jaz: razvijanje socialnih in čustvenih veščin ter samopodobe: priročnik za preventivno delo z mladostniki*. Nacionalni inštitut za javno zdravje. Pridobljeno s: <https://www.nijz.si/sl/prirocnik/tosemajaz>